

ԵՐԿՐԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ

ԳԵՄՆԱՂԱՐԺ :

Երբեք ժամանակ հանդիպած է գետնաշարժին սոսկալի պատահարը . բայց քանի որ ծաղկած չէին բնական ուսմունքները, կրկարծուէր թէ գետնաշարժը նշան մըն է միշտ աստուածային բարկութե, կամ թէ պատերազմի, սովու և ուրիշ ձախող դիպուածներու . բայց մարդիկ որչափ որ առաջ գացին ուսմունքներու մէջ, գետնաշարժին ալ բնական պատճառները իմացան :

Փորձով ստուգուած բան է որ հրաբուխի մօտ տեղուանք շատ գետնաշարժ կրլայ, ինչպէս Խալիա, Խալանտա, Վանարեան ու Լնդիլեան կղզիները, Փերու, և այլն : Ինչ որ հրաբուխին բռնկած կեդրոնը գետնին խիստ խորունկը չըլլայ, շարժումը հազիւ 15 մղոն տեղ կիմացուի . իսկ թէ որ շատ խորունկը լլայ, ահաւոր կերպով կըցընցէ, ու մեծ կործանմունքներ կըպատճառէ, շարժումն ալ շատ հեռու տեղուանք ըզգալի կըլլայ :

Վրեթէ ամէն գետնաշարժէ առաջ օրերով գետնին տակը դըրդում ու ահռելի ձայներ կըլլուին . ասիկայ դադրելուն պէս մէկէն շարժը կըսկըսի : Ետանգամ ալ շարժը չի դադրիր, ինչուան որ կամ նոր հրաբուխ բացուի, կամ լեռները պատըռտին և կամ գետինը ձեղքըռտուի . որով կիմացուի որ շարժը հրաբուխէն կամ գետնին տակի կազերուն բռնկելէն առաջ կուգայ :

Հիմակուան բնագէտներէն ոմանք մտածեցին թէ գետնաշարժը միայն հրաբուխէ չէ, հապա կրնայ երկրորդաբար առաջ գալնաւ երկու հակառակ ելեքտրականութի, որ գետնին տակը հողի կարգերուն մէջ առանձին կենալով՝ ատեն կուգայ որ յանկարծ իրարու հետ կըհաղորդուին, ու սաւ

տիկ ցնցում կըպատճառեն : Եւոր համար նաւ մտածեցին որ երկրթէ երկայն թելեր թաղեն գետնին խորը, ու ծայրերը միայն դուրս թողուն . անով իբր թէ գետնին ելեքտրակա նը օգին հետ կըհաղորդուի, ու գետնաշարժ չիհանդըպիր : Բայց աս կարծիքը անհիմն կերևնայ . վասն զի չիկրնար ըլլալ որ ելեքտրականութիւնը անհաղորդ կենայ հողի կարգերուն մէջ, և այնպիսի ցնցում պատճառէ որ հինգ վեց հարիւր գեղեր ու քաղաքներ կործանէ հարիւրաւոր մղոն ընդարձակութեան մէջ : Ելլմալ, փորձուած է որ մեծամեծ գետնաշարժները մէկ երկու անգամ աղէկ մը ցնցելէն ետքը՝ երրորդ ու չորրորդ անգամուն խիստ ահաւոր կերպով կըցընցեն ու մեծամեծ կործանմունքներ կընեն . ընդ հակառակն, ելեքտրականութի առաջ եկած ցնցումը առջի անգամ ուժով կըլլայ, երկրորդ անգամին խիստ տկար : Ուստի որովհետեւ առջի պատճառով բաւական աղէկ կըմեկնուին գետնաշարժին ամէն երեւոյթները, աս երկրորդ կարծիքը հիմակուհիմա ընդունելի չեղաւ . բայց գուցէ շատ ու ճիշդ փորձերէն ու յայտնի ապացոյցներէն ետքը կարենայ հաւանականութիւն մը ունենալ :

Եւրոպայի ու Ամերիկայի գետնաշարժներուն մէջ յիշատակիարժանաւոր են մէյմը 1538 ին պատահածը Խալիա, որ երկու տարիի չափ գետնին տակը ձայներ լսուելէն ետքը շարժ մը եղաւ, Փուլցցոլային քովէրը յանկարծ գետինը բացուեցաւ, ու վեց օր միակերպ շաղախ ու մոխիր հանեց : Երկրորդ 1746ին Ամերիկային իմա քաղաքը բոլորովին կործանեց, ու չորս նոր հրաբուխներ բացուելով հազիւ դադրեցաւ : Երրորդ 1759ին Սեքսիկոյի մէջ քանի մը օր գետնին տակէն սոսկալի ձայներ լսուեցաւ, ետեւ շարժ, ետքն ալ գետինը քանի մը տեղէն պատըռտելով կրակ, ծուխ, քար ու շաղախ հանեց :

Վմանապէս 1755ին ահաւոր շարժե-
րէ կործանեցան Սեփնա և խ-
պոնա քաղաքները իրենց քովի գեղե-
րովը: Եւ տարի ալ փետրուարի 8ին
մեծ գետնաշարժ մը եղաւ Վերիկայի
Կուատալուփփա կղզին, ու Փոէնթա
փիթը քաղաքը բոլորովին կործանեց,

որ քսան հազար բնակիչ ունէր. ասոնց
մէ հինգ վեց հազարը աւերակներուն
տակը կորսուեցան, իրեք հազարի չափ
վիրաւորեցան, մնացածներն ալ փա-
խան: Վալապրիայի երկրաշարժին
ողբալի պատմութիւնը տես երես 14:

ԲՆԱԿԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

ՍՆԻՔԻ ԵՐԱՅԵԱՆ:

ՍՈՒԷԿԸ անուանի հոտաւէտ եղ-
մըն է, որ Սնիքեր այծեամբ ըսուած
կենդանին փորուն տակի պղտի պար-
կէն կելլէ: Եւ կենդանին, որ տաճ-
կերէն Գառնի կըսուի, աւելի խոն-
քինի ու խիստ զիւրեղանքը կըգտ-
նուի: Հոն տեղի բնակիչները անդա-
դար աս կենդանին որսալու ետեւ

կըլլան որ եղը հանեն ու շատ ըստըկի
ծախեն: Պոչը խիստ կարճ է. մոր-
թին վըայի մազը խիստ կարծր ըլլա-
լով՝ դիւրաւ կըկտորտի. բնութեամբ
աւելի գիշերային է, մինակութիւն
կըսիրէ, ու խիստ վախկոտ է. անոր
համար բըռնուելու ըլլայ նէ՝ շատ
չապրիր, կըմեռնի: